

[https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.7\(348\).3-8](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.7(348).3-8)
УДК 025.3:021.63]:021.1](100)(045)

Микола Сенченко,
в. о. директора Книжкової палати України,
професор
office@ukrbook.net
<https://orcid.org/0000-0002-7445-5185>

Михайло Онищук,
кандидат історичних наук, доцент,
завідувач відділу моніторингу книжкової
індустрії та медіа Книжкової палати України
zmi@ukrbook.net
<https://orcid.org/0000-002-1340-1538>

Централізована каталогізація у країнах світу: технології, процеси, вплив на бібліотечну діяльність*

IV. Система централізованої каталогізації Німеччини

Централізована каталогізація в Німеччині є основою для створення уніфікованих бібліографічних записів, які забезпечують бібліотекам швидкий доступ до інформаційних ресурсів. Основну роль у цих процесах відіграє Німецька національна бібліотека (Deutsche Nationalbibliothek, German National Library, DNB), яка координує процеси каталогізації через Німецьку національну бібліографію (Deutsche Nationalbibliografie, German National Bibliography) і співпрацює з регіональними бібліотечними мережами (Verbundsysteme).

У розділі висвітлено особливості централізованої каталогізації в Німеччині, її вплив на бібліотечну справу та перспективи розвитку в умовах цифрової трансформації. Розглянуто основні технології, стандарти, організації, що беруть участь у каталогізації, як-от Німецька національна бібліотека і регіональні бібліотечні мережі. Особливу увагу приділено програмі Німецької національної бібліографії та використанню автоматизованих систем машинної каталогізації (Katalogisierungsmaschine, Cataloging Machine). Висвітлено сучасні виклики, пов'язані з цифровою трансформацією, та перспективи розвитку, що передбачають використання штучного інтелекту й технологій пов'язаних даних.

1. Централізована каталогізація в Німеччині. Завдання централізованої каталогізації в Німеччині полягає у створенні уніфікованих бібліографічних записів, які використовують бібліотеки у всій країні та поза її межами. Координує ці процеси Німецька національна бібліотека, що має юридичний мандат на збирання й каталогізацію всіх творів, опублікованих у країні, охоплюючи друковані та електронні книги, журнали й інші матеріали. Бібліотека створює бібліографічні записи для

Німецької національної бібліографії, яка є централізованою базою даних і доступна для бібліотек і партнерів через сервіси даних.

Німецька національна бібліотека використовує описову й предметну каталогізації. Описова каталогізація охоплює інформацію про автора, назву, видавця, ISBN (International Standard Book Number), ISSN (International Standard Serial Number), URN (Uniform Resource Name) та DOI (Digital Object Identifier). Предметна каталогізація структурує колекції за темами, використовуючи предметні рубрики, категорії Дьюї (DDC Subject Categories) і номери Дьюї (DDC numbers).

2. Стандарти каталогізації. Німеччина застосовує міжнародний стандарт "Опис та доступ до ресурсу" (Resource Description and Access, RDA) для описової каталогізації з жовтня 2015 р. З серпня 2023 р. Німецька національна бібліотека використовує документацію RDA DACH, адаптовану для німецькомовних країн (Deutschsprachige Länder, German-Speaking Countries). RDA DACH забезпечує уніфікований підхід до створення бібліографічних записів у Німеччині, Австрії та німецькомовній Швейцарії.

Для предметної каталогізації застосовують Правила каталогізації предметних рубрик (Regeln für die Schlagwortkatalogisierung, RSWK), які є основою інтелектуальної каталогізації в німецькомовних країнах. Інтегрована база авторитетних даних (GND) містить майже 9,6 млн авторитетних записів для осіб, організацій, подій, географічних об'єктів і творів. GND відіграє ключову роль у стандартизації даних.

Для унікальної ідентифікації публікацій використовують міжнародні стандарти: ISNI (International Standard Name Identifier) для осіб та організацій; ISSN для періодичних видань. Німецька національна бібліотека також застосовує URN для ідентифікації онлайн-публікацій.

* Закінчення. Початок див.: Вісник Книжкової палати. 2025. № 6. С. 3—8.

© Сенченко М., Онищук М., 2025

3. DNB і кооперативна каталогізація. У Німеччині централізовану каталогізацію здійснюють через регіональні бібліотечні мережі, як-от hbz-Verbund (Hochschulbibliothekszentrum, University Library Center) у Кельні. Кожна мережа має центральний сервісний центр, який керує центральним каталогом для бібліотек-учасниць. Додавання, зміни та видалення записів у центральному каталозі автоматично відображаються в локальних каталогах.

Кооперативна каталогізація дає змогу бібліотекам обмінюватися бібліографічними записами, зменшуючи дублювання роботи. Наприклад, Віртуальний каталог Карлсруе (Karlsruher Virtueller Katalog, VKV) забезпечує метапошук у різних базах даних, хоча й має обмеження порівняно з централізованим каталогом. DNB і hbz-Verbund також розвивають сервіси пов'язаних даних, які допомагають знаходити синонімічні ідентифікатори для таких ресурсів, як ISBN чи номери Німецької національної бібліографії.

4. Автоматизація та цифрові технології. 3 квітня 2022 р. Німецька національна бібліотека використовує Автоматизовану систему предметної каталогізації (АСПК). Система, що базується на програмному забезпеченні Annif, розробленому Національною бібліотекою Фінляндії, автоматично присвоює предметні рубрики, категорії Дьюї та короткі номери Дьюї (DDC Short Numbers) для німецькомовних електронних книг, статей у журналах та університетських публікацій. АСПК має модульну архітектуру, що дає змогу інтегрувати різні компоненти як сервіси.

Для експорту бібліографічних даних Німецька національна бібліотека використовує формат DNB Casual, заснований на Dublin Core, для опису університетських онлайн-публікацій — стандарт XMetaDissPlus. Технології пов'язаних даних і семантичного вебу підтримують через модель BIBFRAME, яку Німецька національна бібліотека активно впроваджує для створення, зберігання та обміну бібліографічними даними.

Для архівних матеріалів у Німецькому архіві еміграції 1933—1945, Музеї книги і письма застосовують стандарт RNAB (Katalogisierung mit Normdaten in Archiven und Bibliotheken, Cataloging with Authority Data in Archives and Libraries), який адаптує RDA для неопублікованих матеріалів.

5. Програма юридичного депозиту. Німеччина використовує систему юридичного депозиту, яка зобов'язує видавців надавати копії всіх нових видань до Німецької національної бібліотеки. Програма забезпечує автоматичне надходження матеріалів для каталогізації та сприяє створенню вичерпних бібліографічних записів у Німецькій національній бібліографії.

6. Переваги централізованої каталогізації в Німеччині:

1. Економія ресурсів. Кооперативна каталогізація через DNB і регіональні мережі дає змогу бібліотекам уникнути дублювання роботи.

2. Стандартизація. Використання RDA DACH, RSWK, GND і формату MARC забезпечує уніфікований підхід до створення бібліографічних записів.

3. Доступність. Німецька національна бібліографія та регіональні каталоги надають швидкий доступ до бібліографічних даних.

4. Автоматизація. Система каталогізації та технології пов'язаних даних допомагають прискорити опрацювання нових надходжень і зменшити кількість помилок.

Серед основних викликів — адаптація до цифрових ресурсів, забезпечення якості метаданих, застарілі системи в окремих бібліотеках, обмежене фінансування.

У майбутньому технології штучного інтелекту й алгоритми машинного навчання дозволять автоматизувати створення метаданих і класифікацію документів. Упровадження моделі BIBFRAME дасть змогу оптимізувати процеси інтеграції бібліографічних даних із вебсередовищем, що підвищить ефективність пошуку бібліотечних ресурсів.

Висновок. Централізована каталогізація в Німеччині, якою керує Німецька національна бібліотека та регіональні мережі, є високоефективною системою, що забезпечує стандартизацію й доступність бібліографічних даних. Використання стандартів RDA DACH, RSWK, GND, формату MARC, технології BIBFRAME і програм автоматичної каталогізації надає бібліотекам можливість ефективно організовувати інформаційні ресурси та підвищувати якість обслуговування. Залишаються актуальними виклики у сфері цифрової трансформації та фінансування, проте перспективи розвитку, пов'язані із застосуванням штучного інтелекту, відкривають нові можливості для вдосконалення системи каталогізації.

VI. Система централізованої каталогізації Польщі

Централізована каталогізація в Польщі має на меті створення уніфікованих бібліографічних записів і забезпечення швидкого доступу до інформаційних ресурсів. Координує процеси Національна бібліотека Польщі (Biblioteka Narodowa, National Library of Poland, BN) через програму "Каталогізація до публікації" (Cataloguing in Publication, CIP) і Національний об'єднаний каталог NUKAT (Narodowy Uniwersalny Katalog Centralny, National Union Catalog). Польща має розвинену

бібліотечну систему, учасники якої активно використовують сучасні технології, упроваджують кооперативні ініціативи, що робить цей досвід цінним для України.

У розділі досліджено технології централізованої каталогізації Польщі, їх вплив на бібліотечну справу та перспективи розвитку з акцентом на аспекти, які можуть бути адаптовані для нашої країни. Розглянуто основні технології, стандарти й організації, залучені до процесів каталогізації, як-от Національна бібліотека Польщі та платформа NUKAT. Особливу увагу приділено програмі "Каталогізація до публікації", кооперативній каталогізації та цифровій бібліотеці Polona. Висвітлено сучасні виклики, зумовлені цифровою трансформацією, та перспективи розвитку, зокрема використання штучного інтелекту й технологій пов'язаних даних. Цей огляд є особливо актуальним для України, яка активно запозичує польські технології в бібліотечній справі.

1. Централізована каталогізація в Польщі.

Централізована каталогізація Польщі має на меті створення уніфікованих бібліографічних записів для використання в бібліотеках країни та поза її межами.

Національна бібліотека Польщі, яка виконує функції Національного бібліографічного агентства та Центру інформації про бібліотечні документи, є центральним органом каталогізації та відповідає за створення бібліографічних записів для всіх видань, опублікованих у Польщі, а також полоніки (Polonica), виданої за кордоном. Бібліотека також координує програму СІР, що забезпечує створення бібліографічних записів для нових книг до їх публікації. Ці записи містять дані щодо автора, назви, видавця, ISBN, предметних рубрик і класифікаційних номерів, які розміщують на звороті титульного аркуша книги у формі блоку даних СІР. Програма здобула довіру видавців, про що свідчить зростання кількості опрацьованих публікацій.

Національна бібліотека Польщі також керує національною бібліографією, яка є централізованою базою даних бібліографічних записів, доступною для бібліотек через онлайн-сервіси. Установа публікує друковану й електронну версії бібліографії, а також спеціалізовані бібліографії (бібліографія польських бібліографів і бібліографія бібліотекознавства).

2. NUKAT — Національний об'єднаний каталог

Національний об'єднаний каталог NUKAT, створений 2002 р., є першим польським об'єд-

наним каталогом, у якому згруповано бібліографічні записи від понад 800 бібліотек країни. Платформа, якою керує Бібліотека Варшавського університету, дає змогу учасникам мережі обмінюватися записами й зменшувати дублювання роботи. NUKAT інтегрується з міжнародною базою даних WorldCat, що розширює доступ до глобальних бібліографічних ресурсів.

Національний об'єднаний каталог використовує формат MARC для забезпечення сумісності між бібліотечними системами. Бібліотеки можуть імпортувати записи з NUKAT, додаючи такі локальні дані, як шифр зберігання, для інтеграції у власні каталоги.

3. Стандарти каталогізації. Польські бібліотеки використовують міжнародний стандарт RDA для описової каталогізації, який замінив Правила англо-американської каталогізації (AACR2). RDA забезпечує гнучкість у створенні бібліографічних записів для різних типів ресурсів, зокрема й цифрових (електронні книги та онлайн-журнали).

Для предметної каталогізації використовують польську систему предметних рубрик KABA (Katalog Automatyizacji Bibliotek Akademickich, Catalog of Academic Library Automation), адаптовану до місцевих потреб, зокрема для документів, пов'язаних із польською історією та культурою. Інтегровану базу авторитетних даних (Integrierte Normdatei, Integrated Authority File, GND) застосовують для стандартизації імен та організацій.

4. Кооперативна каталогізація. Кооперативна каталогізація є ключовим елементом бібліотечної системи Польщі. Бібліотеки діляться бібліографічними записами через NUKAT, що зменшує трудовитрати та час на опрацювання документів. Наприклад, якщо одна бібліотека створює докладний запис для нової книги, інші можуть імпортувати його з NUKAT, адаптуючи до власних потреб.

Польща також бере участь у міжнародній Програмі кооперативної каталогізації (Program for Cooperative Cataloging, PCC), що охоплює такі ініціативи, як Програма співпраці з авторитетними назвами (Name Authority Cooperative Program, NACO) для стандартизації імен авторів, і Програма співпраці з предметними рубриками (Subject Authority Cooperative Program, SACO) для уніфікації предметних рубрик.

5. Автоматизація та цифрові технології. Сучасна централізована каталогізація в Польщі залежить від рівня впровадження автоматизованих систем. З 1997 р. для головного онлайн-каталога Національної бібліотеки Польщі вико-

ристовують програмне забезпечення INNOPAC, що підтримує кодування даних у стандарті Unicode та забезпечує співпрацю з Європейською бібліотекою (European Library).

Для цифрових ресурсів застосовують стандарт метаданих Dublin Core, який суттєво спрощує опис електронних документів. Національна бібліотека Польщі активно працює над ретроконверсією традиційних карткових каталогів у електронний формат, що підвищує доступність даних.

Цифрова бібліотека Polona, створена Національною бібліотекою Польщі, є платформою широкого доступу до цифрових колекцій, що охоплюють літературу, історичні документи й аудіовізуальні матеріали. Для оптимізації пошуку ресурсів Polona використовує технології пов'язаних даних.

У 2022 р. Національна бібліотека Польщі ініціювала експерименти з використанням штучного інтелекту для автоматизації каталогізації. Наприклад, інструменти машинного навчання застосовують для автоматичного створення предметних рубрик і класифікації документів.

6. Програма юридичного депозиту. Польща використовує систему юридичного депозиту (Pflichtexemplar, Legal Deposit), відповідно до якої видавці повинні надавати копії всіх нових видань до Національної бібліотеки. Система сприяє автоматичному надходженню документів для каталогізації й створенню вичерпних бібліографічних записів у національній бібліографії.

6. Переваги централізованої каталогізації в Польщі:

1. *Економія ресурсів.* Програма CIP і платформа NUKAT зменшують потребу в дублюванні роботи бібліотеками, які мають змогу імпортувати готові бібліографічні записи.

2. *Стандартизація.* Використання RDA, KABA та формату MARC забезпечує уніфікований підхід до створення бібліографічних записів.

3. *Доступність.* NUKAT, Polona та національна бібліографія надають швидкий доступ до бібліографічних даних.

4. *Автоматизація.* Інтегровані бібліотечні системи й інструменти штучного інтелекту допомагають прискорити опрацювання нових надходжень і мінімізувати кількість помилок.

Серед основних викликів централізованої каталогізації в Польщі — проблеми адаптації до цифрових ресурсів, забезпечення якості метаданих, застарілі системи в деяких бібліотеках, обмежене фінансування.

Інший виклик — низька якість метаданих, отриманих від постачальників, що ускладнює пошук ресурсів. Окрім того, інтеграція з новими стандартами на зразок BIBFRAME потребує модернізації систем каталогізації.

У перспективі використання технології штучного інтелекту й алгоритмів машинного навчання сприятиме автоматизації створення метаданих і класифікації документів. Упровадження BIBFRAME має вагоме значення для інтеграції бібліографічних даних із вебсередовищем, що підвищить ефективність пошуку ресурсів.

Значення для України. Польська модель централізованої каталогізації є цінним прикладом для нашої держави, яка активно запозичує технології Польщі в галузі бібліотечної справи. Використання програми CIP, платформи NUKAT і цифрової бібліотеки Polona демонструє ефективність кооперативної каталогізації й автоматизації. Україна може адаптувати цей досвід, щоб створити власний національний об'єднаний каталог і впровадити програму CIP для спрощення процесів опрацювання нових видань. Використання стандартів RDA й інструментів штучного інтелекту надасть можливість українським бібліотекам підвищити ефективність і доступність інформаційних ресурсів.

Висновок. Процесами централізованої каталогізації в Польщі опікується Національна бібліотека Польщі через програму CIP, платформу NUKAT і цифрову бібліотеку Polona. Це високо-ефективна система, яка забезпечує стандартизацію та доступність бібліографічних даних. Використання стандартів RDA, KABA, формату MARC і нових технологій, зокрема BIBFRAME й штучного інтелекту, дає бібліотекам змогу ефективно керувати інформаційними ресурсами. Польська модель є корисною для адаптації та впровадження в Україні з метою модернізації бібліотечної справи.

Загальні висновки. Функціонування системи централізованої каталогізації у США, Канаді, Великій Британії, Австралії, Німеччині та Польщі демонструє високий рівень розвитку бібліотечної інфраструктури, яка базується на співпраці національних бібліотек, кооперативних платформ і сучасних технологій. Кожна країна виробила власні алгоритми цієї діяльності, але спільними є такі принципи, як стандартизація, економія ресурсів, автоматизація та підвищення доступності інформаційних масивів [1; 2].

США вирізняються глобальним впливом завдяки діяльності Бібліотеки Конгресу та

використанню платформи WorldCat, що є найбільшою у світі бібліографічною базою даних. Програма кооперативної каталогізації RSC і модель BIBFRAME слугують стандартами для міжнародної співпраці. Система США є зразком для великих бібліотечних мереж, але потребує значних ресурсів для підтримки інфраструктури.

Канада зосереджує увагу на національній інтеграції через платформу Voilà та програму CIP, якими керує Бібліотека та архіви Канади. Використання Канадських предметних рубрик свідчить про адаптацію до локального контексту, що може бути корисним для України у створенні національних стандартів.

Велика Британія демонструє ефективність системи каталогізації, якою керує Британська бібліотека через платформу Library Hub Discover, що об'єднує академічні книгозбірні. Система юридичного депозиту забезпечує автоматичне надходження матеріалів, а впровадження технології BIBFRAME свідчить про готовність до цифрової трансформації.

Австралія пропонує модель, орієнтовану на співпрацю через бібліотеки країни та збереження культурної спадщини корінних народів за допомогою тезауруса AIATSIS (тезаурус Австралійського інституту досліджень аборигенів і жителів островів Торресової протоки). Упровадження програми NED (National eDeposit) свідчить про важливість використання цифрових ресурсів, що також є актуальним для України в контексті реалізації проєктів з оцифровування.

Німеччина вирізняється складною системою регіональних бібліотечних мереж, якою керує Німецька національна бібліотека. Використання системи каталогізації на основі штучного інтелекту, RDA DACH і GND є інноваційною практикою, що може стати корисною для України у сфері автоматизації процесів каталогізації.

Польща пропонує модель, що ґрунтується на застосуванні програми CIP, платформи NUKAT і цифрової бібліотеки Polona. Польську систему каталогізації також відрізняє використання системи КАВА й експерименти зі штучним інтелектом. Ці тенденції особливо актуальні для України, яка прагне створити Національний об'єднаний каталог і модернізувати бібліотечну галузь.

Спільні риси процесів каталогізації у зазначених країнах: використання стандартів RDA та MARC, кооперативна каталогізація, програми юридичного депозиту (програми обов'язкового депозиту), перехід до моделі BIBFRAME для інтеграції з вебсередовищем. Усі країни активно впроваджують автоматизацію, використовуючи інтегровані бібліотечні системи, зокрема Ex Libris Alma, та експериментують зі штучним інтелектом для створення метаданих і класифікації документів.

Спільні виклики для всіх країн: проблеми адаптації до цифрових ресурсів, забезпечення якості метаданих, потреба модернізації застарілих систем, обмежене фінансування. Цифрова трансформація потребує значних інвестицій у професійний розвиток та інфраструктуру.

Перспективи оновлення бібліотечної сфери пов'язані з технологіями штучного інтелекту, які допомагають автоматизувати створення предметних рубрик та аналіз контенту, а також із технологіями пов'язаних даних, що оптимізують пошук ресурсів. Стандарт BIBFRAME, як наступник MARC, сприятиме підвищенню інтеграції бібліотечних даних із глобальним вебсередовищем.

Для України ці моделі є перспективним орієнтиром. Польська система, завдяки географічній і культурній історії, пропонує найбільш практичні рішення: створення об'єднаного каталогу на зразок NUKAT і впровадження програми CIP. Досвід США та Німеччини є цінним у сфері використання штучного інтелекту та регіональних мереж. Канада й Австралія демонструють важливість адаптації до локального контексту, що є критичним для України в умовах збереження культурної спадщини. Досвід Великої Британії свідчить про ефективне використання юридичного депозиту, який забезпечує повноту бібліографічних даних.

Загалом централізована каталогізація в досліджених країнах є прикладом ефективного керування інформаційними ресурсами, і цю практику доцільно адаптувати в Україні для ефективного розвитку бібліотечної справи, підвищення якості обслуговування, сприяння цифровій трансформації й інтеграції у глобальну бібліотечну спільноту.

Список бібліографічних посилань

1. Сенченко М. Бібліографія країн світу. Київ : Ліра-К, 2023. 260 с.
2. Сенченко М., Онищук М., Татарінова Л. Екологія книжкової індустрії зарубіжних країн. Київ : Ліра-К, 2024. 212 с.

Mykola Senchenko,
Acting Director of the Book Chamber of Ukraine, Professor

Mykhaylo Onyshchuk,
PhD of Historical Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Monitoring the Book Industry
and Media of the Book Chamber of Ukraine

Centralized cataloguing across the world: technologies, processes, impact on library activities

Centralized cataloguing is a key element of library work in the United States, Canada, Great Britain, Australia, Germany and Poland, which provides standardization, resource savings and effective access to information resources. In each country, unique systems have been developed that combine national libraries, cooperative platforms and modern technologies for creating bibliographic records.

Keywords: centralized cataloguing; cooperative cataloguing; national libraries; depository; bibliographic databases; metadata; union catalogs

References

1. Senchenko M. (2023). *Bibliohrafiia krain svitu*. Kyiv: Lira-K.
2. Senchenko M., Onyshchuk M. & Tatarinova L. (2024). *Ekolohiia knyzhkovoï industriï zarubizhnykh krain*. Kyiv: Lira-K.

Надійшла до редакції 11.06.2025

КНИГОЗНАВСТВО. ВИДАВНИЧА СПРАВА

[https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.7\(348\).8-17](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.7(348).8-17)
УДК 015:655.4](477)"2024":[311:519.23]](045)

Лідія Очеретяна,
старша наукова співробітниця відділу
наукової підготовки державних бібліографічних
показчиків Книжкової палати України
e-mail: litopys@ukrbook.net
<https://orcid.org/0000-0001-5894-2955>

Книги України у дзеркалі державної бібліографії (за матеріалами бази даних державної бібліографії "Літопис книг" за 2024 рік)

У дослідженні наведено результати бібліометричного аналізу тематичного розподілу видань у базі даних "Літопис книг" за 2024 р. відповідно до класів і розділів УДК.

Виконаний бібліометричний аналіз дає змогу визначити сучасні тенденції розвитку й тематичної спрямованості вітчизняної видавничої галузі, науки та культури.

Ключові слова: база даних; бібліографічна інформація; бібліометричний аналіз; дослідження; книги; брошури; неперіодичні видання

Мета дослідження: визначення основних тенденцій розвитку книговидавання України на основі бібліографічних даних державного показника "Літопис книг" за 2024 р. за класами та розділами УДК.

Методи дослідження: бібліометричний аналіз.

Об'єкт дослідження: база даних (БД) "Літопис книг" за 2024 р.

Постановка проблеми. У сучасних динамічних реаліях надзвичайно важливим є швидкий і надійний доступ до актуальної інформації. В умовах інформаційного перенасичення важливо мати інструменти, що дають змогу орієнтуватися в загальному потоці вітчизняної друкованої продукції. В Україні цю функцію виконує Книжкова

палата України, яка формує національні бібліографічні бази даних і випускає поточні бібліографічні показники, що містять упорядковані бібліографічні записи на книги та брошури.

Особливе місце серед них посідає "Літопис книг" — державний бібліографічний показник, який охоплює всі галузі знань. Його структура передбачає наявність допоміжних показників, що значно спрощують пошук й аналіз бібліографічної інформації. Видання містить вичерпну інформацію про наукову, навчальну, довідкову, релігійну, суспільно-політичну, літературно-художню й іншу друковану продукцію, що робить його універсальним джерелом для вивчення книжкового ринку України.